

Виле као контрамодел препоручивог понашања у патријархалној заједници

Апстракт: Рад се бави веровањима у митска бића, у народу најпознатијим под именом виле. На основу "теорије" о аберантном појединцу, у раду се на основу дистинкција онострано/онострано и аберантно/нормално у веровањима везаним за појављивање вила, као једну од манифестација привиђења, препознају елементи који формирју контраобразац понашања у односу на оно које патријархална заједница у својим оквирима прописује и намеће особама женског пола.

Кључне речи: вила, онострано/онострано, аберантност, контрамодел

1.

За виле се, без икакве сумње и без превише размишљања, може слободно рећи да представљају једну од категорија митских бића на коју се најчешће наилази у најразличитијим фолклорним творевинама српског народа. Виле представљају битан елемент у веровањима нашег народа, а значајну улогу и посебно место добиле су и у бројним народним песмама, приповеткама и легендама.

Управо из тог разлога зачуђује чињеница да у досадашњим етнологским и антрополошким радовима, осим покушаја описа, идентификације и категоризације, ова митска бића нису инспирисала и "добила" било какву обухватнију аналитичку студију, која би предложила објашњење улоге веровања у виле у заједницама у којима се оно јавља.

Вероватно најбитније факторе који су довели до оваквог нивоа проучености виле, као митског бића на које се веома често наилази у народним веровањима, сасвим је јасно резимирао и изложио Иван Ковачевић.¹ Наиме, етнологи и антрополози су, из различитих разлога, пропустили да јасно дефинишу ово митско биће, тако да се и у самој етнографији наилази на различита позиционирања и бројне различите представе о

---

* Рад је резултат учешћа у научноистраживачком пројекту *Културни идентитети у процесима европске интеграције и регионализације*, бр. 147035 који финансира Министарство за науку и животну средину Републике Србије.

¹ И. Ковачевић, *Мит и уметност*, Београд, 2006, 94-95.

вилама. Такође, вила се често разликује у народном веровању и народној песми, приписују јој се различити атрибути, те је због "неквалитетне стручне обраде тог елемента народне религије" тешко учврстити и лоцирати представу о овом митском бићу.²

Имајући у виду све претходно речено, као и предвиђени обим текста, овај рад неће претендовати на свеобухватно одређење и објашњење виле као митског бића, већ ће понудити једно виђење евентуалних друштвених корена овог феномена, базирајући се, пре свега, на народним веровањима и представама о вили као битном елементу у народној религији Срба. Како ће се показати, неки од елемената анализе моћи ће да се примене и на представе о вилама у народној прози и поезији, имајући у виду да су представе о вилама у различитим фолклорним формама чврсто везани и испреплетани.

2.

У једном претходном раду виле су приказане као једна од најчешћих манифестација у оквиру феномена ширег опсега – феномена привиђења који игра значајну улогу у народним веровањима.³ Овакав приступ разматраној појави биће задражан и у овом раду.

Дескриптивна грађа добијена је теренским истраживањем у Драгачеву и ширем региону Пожеге. У циљу боље илиустрације разматране појаве, у овом одељку биће укратко представљено неколико одабраних примера личног искуства сусрета испитаника са вилама, или прича о сусретима са овим митским бићем, забележених на терену:

Пример 1

У селу Лорет, Мика Ракић је испричала следећи случај: њен брат, Милутин Стоковић, враћао се једне ноћи са сеоске игранке путем који води преко места познатог као Равно лијешће. У једном тренутку, на пропланку који се налази непосредно изнад пута којим је ишао, угледао је девојку обучену у потпуности у бело. Учинило му се да је то девојка из комшилука коју познаје, па је позвао по имену, неколико пута. Међутим, појава није реаговала, није одговарала већ је, након бројних дозивања, само окренула главу ка њему и прострелила га леденим погледом. Схвативши да пред собом има натприродну појаву, Милутин је извадио пиштољ и, уплашен, пробао да пуца у приказу. Ниједан метак, од укупно

---

² Ibid.

³ Видети: Д. Синани, Привидења и сабласти у Србији, Књажевац, 2005.

седам покушаја, није опалио. Престрављен, Милутин је побегао ка својој кући и чим је стигао испричао је мајци шта му се управо догодило. Испитаници кажу да је његова мајка закукала што јој је то испричао јер, по веровању, не ваља пре јутра испричати сусрет са привиђењем, те се уплашила последица које би могле да уследе. Према причи казивача, Милутин је убрзо пао у постељу и више никада није у потпуности оздравио, а након неколико година је и преминуо. У периоду боловања – непосредно након фаталног сусрета, водили су га код извесног гатара Боривоја, који је био најпознатији у крају, и он му је дао неку воду коју је пио и којом се умивао. Испитаница верује да му је то мало продужило живот и олакшало муке, али није успело да га излечи.

Ова прича је позната у широј околини. Прикупљено је неколико верзија овог случаја од различитих испитаника и може се приметити да се сви разликују у појединим елементима али сиже је у свима исти. Верује се да је Милутин Стоковић те ноћи наишао на вилу. Овај сусрет, испоставило се, био је кобан по њега јер је прекршио три табуа која важе у случају сусрета са привидом – обратио се привиђењу, испољио је агресивност – напао га је, тачније – пуцао је на њега и испричао је исте ноћи шта му се догодило.

Пример 2

Испитаник Милован Сарван из села Роге, радио је у кречани Јелен До као машиниста на хидратацији креча. Пошто је његово село прилично удаљено од места на којем је радио, он би кретао раније на посао и ишао би бициклом до главног пута, а потом би користио јавни превоз. Једног дана, 1978. године, као и обично, кренуо је својим бициклом на посао, у другу смену. У току вожње ланац му је спадао неколико пута и он се заустављао да га намести а потом настављао. Након извесног времена отказала му је и кочница, а пут којим се кретао био је изузетно стрм. Како би се зауставио, Милован је кочио ногама све док на једном месту није пао. Срећом, није се повредио, бицикл је оставио и наставио даље пешице. Када се те вечери враћао са посла, прилазећи месту на којем је оставио бицикл, већ на неких 200 – 300 метара удаљености, чуо је јасно како негде свира музика. Било је око пола дванаест, ноћ је била топла и тада му још ништа није било посебно необично, иако у близини места са ког је музика допирала није било кућа. Када је избио на прву зараван, јасно је видео како на самој ивици ливаде, изнад велике кривине која се пружа у облику лакта, играју девојке – њих 15 до 20, одевене у бело, једнаке висине, са дугим косама, у осветљеном кругу. Милован не зна од чега је круг могао да буде осветљен, пошто месечине, а ни било каквог другог вештачког извора светла у близини није било. Схватио је да то

"није ништа природно" и, сада већ збуњен и уплашен, након што је одређено време посматрао мистериозну игранку, није пришао ближе већ је у широком луку заобишао то место. "Ништа ме није јахало, ништа ме није ћерало ни напало". Музику није могао да види али је јасно чуо хармонику. Милован каже да не верује у привид, али је сигуран у оно што је те ноћи видео: "Па не бих бјежао околу да нисам сигурно видео". Када је након дугог путовања стигао кући, неколико пута се презнојио али није одмах испричао шта му се догодило. Након два до три дана разболео се и седамнаест дана је имао повишену температуру. Његови здравствени проблеми су се знатно продужили и он је убрзо отишао у инвалидску пензију.

Пример 3

Испитаник Иван Ракић се враћао ноћу кући из Пожеге, и пред њим је била деоница пута од седам километара која је водила преко брда и већим делом кроз шуму. На једном делу који је познат као Бакионица, раније је постојала велика бара, док људи нису "ухватили воду и одвели". Честе су биле приче о сусретима људи са вилама на том месту. Те ноћи је и Иван јасно видео виле – неколико девојака изузетне лепоте, одевене у белу одећу, како на води перу веш. Звуци њихове активности су се, у ноћној тишини, чули далеко од самог места збивања. Прошао је тихо поред њих, није се задржавао нити им се обраћао. Пошто их није дирао, нису ни оне њега те је овај сусрет прошао без икаквих последица.

Пример 4

Баба испитанице Олге Ракић, из Лорета, је, првих поратних година, једне вечери, воловском запрегом возила креч неком човеку из села. Када је дошла до бунара Ракића, који се налази непосредно уз пут који води кроз село, волови су стали као укопани. Није вредело што је она на све начине покушавала да их покрене. Пут је на том делу раван и није било никаквих природних препрека. У једном тренутку је погледала ка бунару и видеала три прелепе девојке, "не зна се која је од које љепша", како на бунару перу бакрени бакрач а он се "бијели као млијеко". Одмах је схватила да су то виле. Исто тако, из прича старијих људи, знала је да кад волови наиђу на привид и стану, да им треба скинути ланац који их везује за руду кола, те ће они кренути. Тако је и учинила и волови су стварно кренули, а она је пешке пошла за њима – кола са кречом су остала код бунара. Волови су се толико брзо удаљили са места сусрета са вилама да су потпуно уништили јарам који су носили, и нису се заустављали све док нису стигли на одредиште, код човека коме је креч био

намењен. По кола са кречом су отишли тек сутра ујутро. Након два или три дана од овог догађаја она је доживела породичну трагедију. Непознати људи су јој отели сина из куће и убили га. Његове посмртне остатке су успели да пронађу тек уз помоћ врачаре. Сусрет са вилама је тумачила као предсказање његове смрти, једноставно, сматрали су да ће се одмах након тог сусрета нешто лоше догодити.

И од других људи из села добијено је више прича, односно, сведочења да су случајеви привиђања крај тог бунара бројни. Често се дешавало да се јасно и веома гласно чује како девојке перу веш ту на води, чуо се весели жамор, пракљаче како ударају, прскање воде, а кад се приђе бунару ништа се није могло видети.

3.

Из претходних истраживања и бројних радова који се баве веровањима у виле познато нам је да се оне, по свом пребивалишту, у народу најчешће и називају језеркињама, планинкињама, приморкињама, облакињама, итд.⁴ Како се види из етнографског материјала, веровање које је било довољно развијено да се по њему назову читаве категорије митских бића, задржано је и у веровањима која прате привиђења. Тако, на први поглед се може закључити да се виле најчешће сусрећу у близини воде – извора, реке, потока, баре, језера, или, чак – бунара. Затим, забележена су и честа појављивања вила на ливадама и шумским пропланцима. У сваком случају, уочљиво је да се на виле најчешће наилази у пределима удаљеним од насељених места, у амбијенту што је могуће мање, од стране људи и њихове цивилизације, "оскрнављене" природе. Гумно, на којем након вршаја жита остаје карактеристичан кружни траг – отисак, на којем је било жито, једно је од ретких места у близини људског станишта које виле редовно посећују. Често се на овим местима само чују звуци који подсећају на вилинску активност – сређивање веша, жамор, смех, прскање и купање, али визуални контакт није неопходан да би се већ развијено веровање потврдило, и људи, који су ове звуке чули, били су уверени да су прошли близу места на којем бораве виле, и да су били у прилици да бар на кратко ослушну шта се дешава у њиховом свету.

Попут, већ устаљених описа у досадашњој литератури, и виле у примерима забележеним у западној Србији, најчешће се представљају као младе и лепе девојке ("не зна се која је од које лепша"), које су одевене у чисту белу одећу, имају изузетно лепе и дуге, распуштене косе и све су

---

⁴ Т. Ђорђевић, Вештица и вила у веровању нашег народа, Српски етнографски зборник, књ. LXVI, Београд, 1953, 82-87.

приближно једнаке висине. Искуства сусрета људи са вилама су различита. Тако, виле могу да се појављују појединачно, било на неком пропланку – било прелазећи пут ономе који привиђа, или у групи – играјући и певајући у колу, праћене мистичном музиком. Појављују се, углавном, ноћу, а нису ретки ни случајеви да их људи виђају док перу веш или посуђе на каквом извору.

Међутим, као што је случај у сусретима са другим манифестацијама привиђења, и у случају сусрета са вилама, по народном веровању, актеру сусрета најчешће прети директна или индиректна опасност, која се најчешће испољава кроз одређени губитак, штету, болест или, чак – и смрт. У том смислу, може се констатовати да је сваки сусрет са вилама бар потенцијално опасан и, самим тим – непожељан.

У западној Србији развијени су методи превенције и санације непожељних последица сусрета са привиђењима уопште, па самим тим и вилама.⁵ Тако на пример, између осталог, у западној Србији често се у оваквим случајевима одлазило по помоћ код хоџа. Хоџе би својим клијентима израђивале запис који су они морали да носе под одређеним условима, а последице сусрета биле би отклоњене све док се запис носи. У једној од верзија, у претходном одељку наведене, приче које се баве сусретом Милутина Стоковића са вилом, прича се да су Милутина, пошто је након овог догађаја пао у постељу, водили код једног хоџе у Сарајево. Хоџа му је израдио запис – кубни комадић дрвета умотан у црвени конац, а све заједно у воштаној хартији. Овај запис Милутин је морао да носи стално окачен преко левог рамена, тако да пада преко десног кука. Хартија је била у извесној мери заштићена воском, али је ипак морао да пази да је не покваси. Док је носио запис како му је саветовано, проблеми су нестајали. Међутим, једног дана, жена га је наговорила да скине торбицу са записом да би га она лепо окупала. Недуго након што је послушао супругу и скинуо запис, Милутин се разболео и, убрзо потом, преминуо.

4.

Искуство сусрета са привиђењем представља један од најдиректнијих контаката са оностраном "реалношћу". Концепт оностраности подразумева настањеност бесмртним, свемогућим бићима, која постоје у несвакидашњем времену у којем садашњост, прошлост и будућност постоје истовремено. За разлику од овог "другог" света, овај наш свет настањен је смртним и немоћним људима, који живе у свакидашњици, у којој се

---

⁵ Видети у: Синани 2005.

догађаји збивају један за другим, у одређеном временском следу.⁶ Контакт ова два света могућ је у граничној зони, која их, истовремено, спаја и раздваја и поседује својства и једног и другог света.

Сусрет ова два света у нашој народној традицији, најчешће се доживљава као "продор" онострани реалности у ово страни амбијент, или њено отелотворење у ово страни ентитету, што се шематски може представити на следећи начин:

Шема бр. 1

Имајући у виду да су општи закључци у вези са феноменом привиђења већ разрађени у помињаном раду, на овом месту је потребно само у најкраћој мери подсетити на основне тезе које су том приликом изнесене, а које ће бити од помоћи и у уској су вези са анализом веровања у појављивање вила, која ће бити представљена у даљем раду:

Комплексне појаве као што су – за овај рад битне – мит, обред или веровање, носиоци су одређене поруке која је, најчешће, скривена. Задатак антрополога био би да систематским поступком декодира поруке које су у посматране појаве имплементирани. Теоријски, пошиљаци тих порука су "носиоци традиције" – припадници категорије давно преминулих предака, док су примаоци порука, представници данашњих генерација.⁷ Нити једна, нити друга страна – ни пошиљаци ни примаоци, не морају да буду свесни те поруке нити самог акта њеног преношења, тако да она, често, и није у сагласности са свесним искуством. На овај начин, и сам чин сусрета

---

⁶ Е. Лич, Култура и комуникација, Београд, 1981, 122.

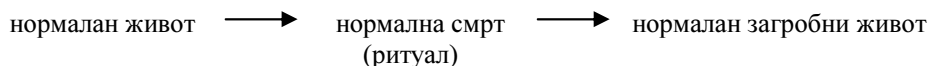
⁷ Е. Лич, Клод Леви-Строс, Београд, 1982, 71.

са привиђењем, као и веровања и представе која их прате, могу се схватити као комуникација између временски удаљених генерација, односно, средство којим се преносе битне друштвене поруке, тј., врши индоктринација нових чланова друштвене заједнице. Дакле, у том смислу, сваки сусрет са привиђењем, односно, контакт са оностраним може се сматрати комуникацијским чином.⁸

Веровања која се односе на појављивање привиђења уско су везана за специфичне врсте покојника, односно, њихове душе, затим, за специфичне начине умирања и, такође, специфична места и начине похрањивања њихових посмртних остатака. У том смислу, можемо да закључимо да се фокус наведених представа налази на самом чину умирања, односно, моменту који представља прелазак из оностраног у онострано и начину на који се овај прелазак одвија.

Душе свих покојника нису исте, и свака душа наставља загробни живот на свој начин. У том смислу, генерално, можемо разликовати две категорије душа, које су најчешће представљене као – чисте и нечисте. Чисте душе су душе предака и свих "добронамерних" покојника, оне не чине зло никоме, у други свет улазе без проблема и тамо настављају свој "посмртни живот". Нечистим душама је приступ на други свет веома отежан, а њих поседују покојници који су били велики грешници за живота, али и они покојници који су умрли насилном и неприродном смрћу. Они нису сахрањивани на сеоским гробљима и били су лишени посмртних обреда. На тај начин искључене из заједнице, ове душе нису имале приступ ни на други свет.⁹

Традицијом утврђена правила, која се везују за чин умирања, као етапу животног циклуса која је од преломног значаја за заједницу, формирају јасну представу о начину и развоју догађаја који су од пресудног значаја за људску онострану егзистенцију¹⁰. Шематски, овај след се може представити на следећи начин:

Шема бр. 2

---

⁸ Видети: Лич 1981, 15 и даље; У. Еко, Култура, информација, комуникација, Београд, 1973, 11-12.

⁹ С. Зечевић, Култ мртвих код Срба, Београд, 1982, 18.

¹⁰ Видети нпр. у: Д. Бандић, Народна религија Срба у 100 појмова, Београд, 1991, 246-263.

У случају да било који од прва два елемента овог низа буде нарушен, у смислу померања ка другом полу дистинкције нормалан/аберантан, целокупан исход, односно, отварање врата другог света и стицање права на нормалан загробни живот се доводи у питање. У екстремној варијанти, добијамо низ који се може представити на следећи начин¹¹:

аберантан живот → аберантна смрт → аберантан загробни живот
(одсуство ритуала)

Шема бр. 3

Појављивања душа специфичних врста покојника на специфичним местима, у виду привиђења, представљају директан показатељ аберантног загробног живота.

Овакве представе заснивају се на, својеврсном, двоструком дуализму који у дистинкцију онострано/онострано уводи и супротност типа нормално/аберантно, која се у нашим примерима појављује, пре свега, кроз однос присуство/одсуство посмртног ритуала и поштовање/непоштовање правила које прописује традиција. Границе два супротстављена света, дакле, не пробијају сви "становници" оностраног, већ само они покојници које, из било ког од наведених разлога, можемо назвати аберантним. У том случају шема бр. 1 се може представити и на следећи начин:

Шема бр. 4

¹¹ Видети још у: И. Ковачевић, Семиологија мита и ритуала I – Традиција, Београд, 2001, 163-170.

У том смислу, комуникација која се на овај начин остварује може се схватити као преношење поруке данашњим генерацијама од стране генерација носиоца традиције, у теорији – њихових предака, која представља препоруку о неопходности поштовања традицијом утврђених оквира понашања и установљених ритуала, у смислу концептуалних и културно когнитивних стубова функционисања, односно, одржавања и репродукције заједнице, пре свега у ситуацији када заједницу задеси смрт једног њеног појединца, или која, једноставно речено, представља "рецепт" како се и на који начин поуздано остварује право на вечни загробни живот у миру. Такође, очигледно је да се овим путем истиче и потреба за отклањањем аберантности из заједнице, имајући у виду да "идеални поредак друштва чувају опасности које вребају преступнике".¹²

5.

Као што је већ речено, привиђења представљају општи појам широког опсега, који обухвата већи број различитих, појединачних манифестација. Кратким приказом анализе у претходном одељку обухваћен је највећи број појава које се могу сврстати у категорију привиђења. Међутим, неке од манифестација разматраног проблема излазе из оквира на овај начин спроведене анализе. Најчешћа и најбитнија таква манифестација привиђења је, свакако, појављивање вила, односно, ноћни сусрети људи са овим бићима, који су забележени готово у сваком селу у којем је истраживање спроведено и која је, такође, документована у обимном дескриптивном материјалу који третира веровања у ова митска бића.

У народном веровању виле не припадају примарно свету мртвих, нарочито не категорији аберантних покојника. Придржавајући се основне линије тумачења, елементе који представљају њихову оностраност и аберантност неопходно је пронаћи у другим карактеристикама које им је народно веровање доделило.

Ако, из свега до сада изнесеног, закључимо да се веровања везана за привиђења јављају као последица страха од "оностраног" или, уопште није – непознатог, бићемо у могућности да одредимо два типа опонентних парова кроз које се ово "непознато" манифестује. Један од тих парова, на основу којег је изведена претходна анализа, може се представити путем односа:

свет живих / свет мртвих

---

¹² М. Даглас, Чисто и опасно, Београд, 1993, 12.

Други пар, који ће нам омогућити да из посебног угла сагледамо веровања везана за појављивања вила, може се представити кроз однос:

свет културе / свет природе

Иако су у народу забележена и веровања да су виле биле кћери Адама и Еве, које су родитељи покушали да сакрију пред Богом, па их је он, због тога, проклео на живот "у гори и води", или да су виле биле поносите и гиздаве девојке које су зато кажњене добивши животињске ноге, те су од стида побегле у дивљину – најбројнија и најраспрострањенија су, ипак, веровања да се виле рађају као воћке или цветови, да остају трудне од сунца и јутарње росе, а рађају се зими у својим пећинама, да се замећу од росе а на дрвету одгајају и повијају у зелено лишће или, једноставно, да се рађају из траве.¹³ Виле живе далеко у планини, око вода или у облацима, а омиљена састајалишта су им око извора или каквих других вода, на шумским пропланцима и ливадама, далеко од људи и њихових насеља.¹⁴ По свом постанку, дакле, као и по местима на којима бораве, али, и на којима се, како се могло видети, најчешће појављују, виле представљају бића природе, или терминима које је употребио Слободан Зечевић – демоне природе. Своју "оностраност" виле, тако, дугују чињеници да их народна машта смешта у свет природе.

Људи организују своје друштво по узору на природу, односно, на начин на који верују да је природа уређена и организована. Речима Едмунда Лича: "Када конструишемо вештачка оруђа (сваковрсне артефакте), или измишљамо свечане обреде, односно пишемо историјске студије о прошлости, ми подражавамо своје схватању Природе: производи наше Културе раздвојени су на сегменте и разврстани на исти начин на који претпостављамо да су раздвојени и разврстани производи Природе."¹⁵

Када размотримо битне карактеристике које вилама приписује народно веровање, имајући, при том, у виду да су ова веровања настала и да су негована у заједници коју одликује патријархално уређење, какво је наше сељачко друштво, долазимо и до извора аберантности који прати појављивања вила.

Наиме, у народним веровањима виле су представљене као младе девојке, изузетне лепоте, у белим хаљинама, распуштене косе, којима је игра и песма основни вид забаве и начин на који најчешће проводе време. Виле "лудују за љубављу" са лепим младим људима, које обавезују да њихов однос чувају у тајности како их не би стигла казна, али у брак улазе само

---

¹³ Ђорђевић 1953, 70-71.

¹⁴ Зечевић 1981, 43-44.

¹⁵ Лич 1982, 24.

насилно, под својеврсном принудом.¹⁶ Ова принуда не подразумева било какву предност у позицији моћи коју би обичан мушкарац могао да оствари у односу на вилу, већ чин преваре – тачније, мушкарац може везати вилу за себе само ако јој украде атрибуте за које се везују њене натприродне способности – најчешће њено одело или крила и окриље. На овај начин, присиљене да ступе у брак, виле користе сваку прилику која им се пружи да из њега побегну, не либећи се, при том, ни да оставе своју још увек малу децу, или да по сопственом избору, неко од деце и украду, а да се потом, често, освете свом бившем супругу. Да би избегле све наведене компликације, виле највише воле да, једноставно, отму и заробе младе и лепе мушкарце који им се допадне, уживајући у слободној љубави.¹⁷ Виле су завидљиве, често праве сплетке и користе своје способности да заваде људе, често и веома блиске сроднике.

Исто тако, кроз веровања везана за виле и особине које их прате, може се препознати и, за патријархалну заједницу, аберантан однос моћи који се испољава на релацији мушко/женско. Наиме, виле су искључиво женског рода, имају натприродну снагу и бројне и велике, разноврсне моћи. Виле лече помоћу разних трава, мелема, воде или молитве, у стању су да подигну из мртвих, али, исто тако, и одузимају живот. Ако им је неко од мушкараца симпатичан, оне га узимају под заштиту и могу, евентуално, по сопственој одлуци, на њега да пренесу и део својих моћи. Такав мушкарац би целог живота зависио од вила, а првих годину дана је морао и непосредно да им служи.¹⁸ Из полног односа, који саме провоцирају и за који саме бирају партнера, виле могу по сопственој вољи да узимају децу по избору и да их самостално одгајају, по сопственим назорима.

Сасвим је јасно да описани начин понашања у потпуности одступа од модела понашања који женама допуштају патријархални назори нашег сеоског друштва. Распуштеност, ласцивност, прељуба, бекство од и из брака, напуштање деце или, пак, социјализација деце по сопственој, самосталној вољи, крајње су непожељне појаве у заједници овог типа, нарочито када су практиковане од стране особе женског пола.

Импутирањем ових, за патријархалну средину, крајње аберантних карактеристика вилама које су, као бића природе – оностраног порекла, управо се скреће пажња на сву негативност оваквог понашања и последица којима оно може резултовати. На овај начин, у причама која се баве појављивањима вила и веровањима која их прате, сеоска заједница патријархалног типа изражава потребу да се појаве оваквог аберантног пона-

---

¹⁶ Ђорђевић 1953, 72.

¹⁷ Ibid, 73.

¹⁸ Ibid, 117.

шања у својим границама и међу својим припадницима спрече, или, ако је до њих већ дошло – отклоне. Пројекцијом аберантних особина на оно-страна бића која припадају свету природе, који представља узор по којем се друштво организује, у природи се проналази модел понашања за који патријархална заједница сматра да треба да се препозна као аберантан (јер се јавља кроз опасну и застрашујућу манифестацију каква су привиђења), и у складу са тим уреди односе између својих припадника.

Danijel Sinani

**FAIRIES AS AN INVERTED MODEL OF DESIRED BEHAVIOR
IN PATRIARCHAL COMMUNITIES**

This paper is concerned with beliefs in mythical creatures known as fairies ("vile") among the people. On the basis of the "theory" of aberrant individual, this paper relies on the distinctions between this world and the other, as well as those between what is considered normal and what aberrant (or rather, the manifestations of these distinctions in beliefs concerning fairies as a form of apparition), to recognize the elements that constitute an inverted behavior pattern, in comparison to the one that the patriarchal community prescribes for, and imposes on women.